

CUI ÎI E FRICĂ DE ABORDAREA ISTORICĂ A LITERATURII ROMÂNE?

În apărarea noului proiect de programă de limba și literatură română/clasa a IX-a

**De ce discreditarea învățământului cronologic s-a dovedit a fi un drum închis și falimentar
De ce învățământul de profil nu trebuie să fie un exercițiu de PR**

Memoriu adresat Ministerului Educației și Cercetării privitor la programa de limba și literatura română pentru clasa a IX-a, aflată în dezbatere publică

În ultimele săptămâni, spațiul public a fost invadat de proteste și campanii de înfierare mobilizate, cu o energie suspectă, de adversarii noului proiect de programă de limba și literatura română pentru licee, cu precădere cel pentru clasa a IX-a trunchi comun (LLR9&C). Dezacordurile firești au lăsat, adeseori, locul isteriei ideologizate și demagogiei calomnioase, menite să intimideze, să eticheteze și să stigmatizeze prin crearea unor „oameni de paie”, după o rețetă cunoscută chiar din epoci pe care acuzatorii le condamnă. În apărarea *statu-quo*-ului s-au ridicat profesori și scriitori de bună credință, intelectuali, artiști, tonul dându-l, totuși, un activism agitatoric despre care ne-am putea întreba cui folosește. Elevilor în numele cărora vorbesc cei care acuză, sigur nu.

Pentru început, vom enumera câteva calificative infamante, aplicate abuziv și nedrept unor colegi care treceau, până acum, drept spirite liberale: „restaurație”, „neoceașism”, „cripto-comunism”, „etnocentrism”, „naționalism metodologic”, „izolaționism”, „protofascism”, „favorizare a autoritarismului și extremei drepte”, „înapoiere”, „elitism generator de analfabetism funcțional” și, înainte de orice, „distrugerea plăcerii lecturii”. Cronicarii premoderni (cărora le sunt dedicate doar 2-3 ore de studiu) și pașoptiștii emancipatori au fost transformați astfel, peste noapte, în niște monștri incompreensibili și toxici, sugerându-se ideea că elevii de clasa a IX-a vor fi nevoiți să descifreze, ca în camerele de tortură, texte în slavonă sau alfabet de tranziție care, chipurile, „nu-i vor împrieteni cu lectura”. Minima cunoaștere a rădăcinilor propriei literaturi prin noțiunile ei de bază a fost denunțată drept pericol public. În mod ironic, precaritatea „estetică” a unor scrieri cu valoare preponderent istorică și pedagogică a ajuns să fie persiflată mai ales de contestatari declarați ai ideii de valoare estetică. Am putut citi, de asemenea, alegeri potrivit cărora noua programă ar avea ceva merite cognitive, dar că, întărind autoritatea profesorului, riscă să paveze drumul către „autoritarism politic”. Nici mai mult, nici mai puțin. Într-o lume culturală definită de exigență minimală, asemenea afirmații ar trebui să descalifice pe oricine. Cea mai ridicolă a fost însă acuza potrivit căreia scriitoarele au fost „evacuate” din sau chiar „interzise” în această programă prezumat misogină, etnocentrică și șovină, prilej pentru meme groțesti precum: „fără scriitoare în manualele publice.” Acest deficit de contextualizare - contextualizarea însăși fiind, se știe, imposibilă în absența perspectivei istorice - arată câtă nevoie de „orientare cronologică” au uneori chiar cei care-i contestă azi legitimitatea. Condițiile specifice epocii premoderne și ale

primei noastre modernizări societale au făcut ca, din nefericire, apariția femeilor-scriitoare care contează să se producă foarte târziu, abia către finele secolului al XIX-lea. Dacă acuzatorii ar fi avut răbdare să aștepte proiectul de programă pentru următorii trei ani de liceu, aflat în prezent în lucru, într-un interval de timp descurajant de redus pentru oricine, ar fi constatat că niciodată nu a existat o prezență mai consistentă a autoarelor într-o programă de limba și literatură română; mai mult, că pentru prima dată literatura ultimelor decenii, până la generația douămiiistă inclusiv, se bucură de o pondere substanțială.

Revenirea la abordarea diacronică și „întoarcerea istoricității” nu sunt probe de înapoiere decât pentru cei care își reprezintă Istoria ca pe un proces liniar, ascendent, nu ca pe o spirală cu reveniri succesive, care vin să consolideze acumulări precedente, nu să distrugă. Ceea ce în urmă cu două decenii și jumătate a reprezentat promisiunea unei deschideri a devenit între timp o închidere falimentară. Fenomenul nu e câtuși de puțin unul „specific românesc”. El poate fi identificat și în unele țări către care privim, îndeobște, cu admirație sau, măcar, respect. Contestatarii noii programe invocă diverse „modele din țările europene”, dar o fac selectiv și, din păcate, nu totdeauna cu bună credință. Așa încât putem invoca și noi faptul că programele de studii pentru licee din Franța sau Italia au recuperat de mai multă vreme, într-o formă sau alta, criteriul diacronic, după ce au fost constatate blocaje similare prin folosirea excesivă a criteriului tematic și evacuarea unei minime ordonări cronologice a materiei. Cu alte cuvinte, liceenii francezi învață despre *La Chanson de Roland* și poezia trubadurilor, iar liceenii italieni învață despre Dante (un autor extrem de „neprietenos” pentru copii de 15 ani, a cărui limbă italiană e mult diferită de cea de azi). De ce ar fi, așadar, „scandalos” sau „catastrofal” ca liceenii români să învețe despre autorii vechi, pentru a înțelege mai bine, în clasele X-XII, literatura modernă și postmodernă? E drept, autorii vechi de la noi sunt dintr-o altă paradigmă culturală decât Dante, Shakespeare ori poezii medievale francezi. Dar a le rezerva câteva ore de studiu în programă nu poate fi considerată o „restaurație” a programei din anii 1970-1980. Ideea de „restaurație” vine, s-o recunoaștem, pe fondul compromiterii grave a termenului de „reformă”, asociat cu consecințe dezastruoase în planul învățării.

Invocarea disprețuitoare ca exemplu negativ a abordării diacronice introduse de „programa N. Cartoian” în 1933, amendată după paranteza stalinistă și revenirea la abordarea predominant estetică a literaturii, ignoră cu superbie faptul că aceasta continua moștenirea lui Spiru Haret. Nu au lipsit vocile care au pus învățământul cronologic de profil în relație cu naționalismul fascizant, de parcă legionarismul anilor '20-'30 și regimul militar antonescian ar fi fost rezultatul direct sau indirect al „programei Cartoian”. Din nou, fără comentarii.

Se cuvine să adăugăm câteva lucruri despre ideologia subiacentă a celor care denunță „ceaușismul” și „etnocentrismul” noii programe, a cărei deschidere comparativă reală a fost minimalizată și persiflată ca insuficientă în raport cu noile exigențe transnaționale. Exigențe pe

care nu le poți înțelege și asimila, totuși, în absența cunoașterii decente, prealabile, a naționalului, fie și pentru faptul că trăim, totuși, într-un stat național, chiar obținerea cetățeniei solicitând cunoștințe în acest sens. Centrată nu „pe elev”, ci pe gusturile și opțiunile autorilor vechii programe, perspectiva antidiacronică, profund anticanonică, ține de un anarho-hedonism *flower power*, la modă prin anii '60-'70 ai secolului trecut, asociat unui formalism structuralist de asemenea expirat – dacă e să discutăm în acești termeni – încă de acum câteva decenii. Ea are la bază, apoi, ideologia nu mai puțin desuetă a „sfârșitului istoriei” elaborată de politologul american Francis Fukuyama după încheierea Războiului Rece și globalizarea ordinii liberale. Într-o asemenea perspectivă finalistă, respinsă chiar de teoreticianul societății deschise, Karl Popper, Istoria nu se mai lasă privită și ca un rezervor de posibile modele sau de lecții, ci *mai ales* ca un inventar de orori, exploatare și războaie, care merită condamnat de la înălțimea etică, privilegiată, a prezentului – leibnizian vorbind, „cea mai bună dintre lumi posibile”. Mai mult: a o lăsa prea mult pe seama tinerilor ar fi, în concepția nemărturisită, dar detectabilă a unor „reformiști”, de-a dreptul periculos, de natură să le dea chiar idei antiliberale. În mod similar, ideea de canon literar a fost denunțată drept opresivă, represivă, generatoare de autoritarism și absolutism. Din păcate, evoluția evenimentelor mondiale din ultimele decenii a arătat exact contrariul. Istoria s-a întors pentru că nu a plecat, de fapt, niciodată, și ne-a surprins, pe mulți dintre noi, nepregătiți. Preluând logica acuzatorilor și întorcând-o împotriva acuzelor acestora, ar trebui să spunem, la rândul nostru, că ceea ce s-a întâmplat la alegerile prezidențiale din 2024 a fost, printre altele, un efect pervers al marginalizării învățământului istorico-cronologic rațional, liberal și moderat, astfel încât foarte mulți concetățeni de-ai noștri au putut fi ușor intoxicați cu o *mitologie istorică* autohtonă, preluată și mobilizată identitar de conspiraționiștii antisistem ai internetului. Cei care acuză, stigmatizant, „suveranismul” noului proiect de programă confundă maladia de sistem cu tratamentul ei. Cât privește „analfabetismul funcțional”, noțiune pe care acuzatorii o folosesc în mod total impropriu, e suficient să spunem că un absolvent de liceu dezorientat cronologic, care crede că Alecsandri a trăit în secolul 20 sau în Evul Mediu, iar Al Doilea Război Mondial a fost acum 30 de ani, nu e nimic altceva decât echivalentul unui agramat confuz. E vorba despre ce fel de cetățeni vrem să avem. Strict pleziriști sau oameni cu înțelegere critică a fenomenelor istorice.

Se impută, de asemenea, faptul că abordarea cronologică nu lipsește din vechea programă, fiind rezervată clasei a XI-a și că nimeni nu o interzice profesorului la clasă. Ea este însă, practic, echivalentă cu zero din moment ce examenul de Bacalaureat nu ia în niciun fel în calcul evaluarea competenței cronologice, iar elevii nu se pregătesc – cu puține excepții vocaționale – decât pentru ceea ce este obligatoriu. Transformarea orelor de limbă și literatură română în cluburi de lectură (în cazurile privilegiate) sau axarea preponderentă asupra „tehnicilor de comunicare” (disciplina fiind redusă, în această optică, la un atelier de PR) a dus, din păcate, la generalizarea dezorientării. Din multiple motive, care merită o abordare separată, liceul a devenit producător în serie de elevi *tabula rasa*, pentru facultăți obligate să le umple, în ciclul de licență de trei ani (în fapt, doi ani și

jumătate), lacune greu recuperabile. Masificarea învățământului, centrat pe raportarea unui număr cât mai mare de absolvenți, a făcut, printr-un cerc vicios, ca gimnaziul să devină un fel de curs primar, liceul – un fel de gimnaziu, facultatea – un fel de liceu, iar doctoratul – un fel de facultate. A invoca faptul că în clasa a IX-a elevii nu sunt capabili să învețe chestiuni minimal-orientative despre cronicari, Școala Ardeleană, pre-pășoptiști sau pășoptiști înseamnă a recunoaște că alfabetizarea și gustul pentru lectura de plăcere încep abia la liceu. Este adevărat că reforma curriculară – sau reforma reformei curriculare – ar trebui corelată cu reformarea radicală a evaluării și cu o diferențiere a examenului de Bacalaureat. Dar aceasta este o altă discuție, care va trebui obligatoriu purtată.

INIȚIATORI:

1. Paul Cernat, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
2. Mircea Vasilescu, prof. univ. dr. emerit, Facultatea de Litere, Universitatea din București
3. Cosmin Ciotloș, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București

SEMNATARI:

4. Ion Pop, critic și istoric literar, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai, membru corespondent al Academiei Române
5. Ioana Bot, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai
6. Greta Monica Miron, prof. univ. dr., Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai
7. Adrian Chircu, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai
8. Gabriela Adameșteanu, scriitoare
9. Doina Ruști, scriitoare
10. Răzvan Voncu, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
11. Constantin Vică, conf. univ. dr., Facultatea de Filosofie, Universitatea din București
12. Lăcrămioara Petrescu, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
13. Maria Manea, prof. Colegiul Național „Mihai Viteazul”, București
14. Camelia Săpoi, prof. Colegiul Național „Spiru Haret”, București
15. Smaranda Graur, inspector școlar, Inspectoratul Școlar Județean Cluj
16. Antonio Patraș, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
17. Laura Bădescu, prof. univ. dr., director Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu”, Academia Română
18. Adrian Tudurachi, CS I, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Academia Română

19. Oana Soare, CS I, Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu“, Academia Română
20. Laura Sitaru, conf. univ. dr., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București
21. Felicia Waldman, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
22. Sorin Alexandrescu, prof. univ. dr., Facultatea de Litere/Centrul de Excelență în Studiul Imaginii, Universitatea din București, membru de onoare al Academiei Române
23. Matei Gheboianu, conf. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea din București
24. Romina Surugiu, conf. univ. dr., decan Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București
25. Dragoș Popescu, CS I, Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru“, Academia Română
26. Roxana Patraș, CSI, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“, Iași
27. Viorel Vizureanu, prof. univ. dr., Facultatea de Filosofie, Universitatea din București
28. Martin Maiden, prof. univ. dr., Universitatea din Oxford
29. Gabriela Pană Dindelegan, membru titular al Academiei Române
30. Gheorghe Chivu, membru titular al Academiei Române
31. Florica Dimitrescu, membru de onoare al Academiei Române
32. Adina Dragomirescu, prof. univ. dr., Director al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti“, Academia Română
33. Adam Ledgeway, prof. univ. dr., Universitatea din Cambridge/Universitatea din Bergamo
34. Alexandra Cornilescu, prof. univ. dr., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București
35. Mihaela Tănase Dogaru, prof. univ. dr., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București
36. Cristina Dima, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
37. Silvia Barutcieff, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
38. Gabriela Gheorghisor, critic și istoric literar, poetă
39. Dumitru Gorzo, artist vizual
40. Hanna Bota, scriitoare
41. Nicolae Comănescu, artist vizual
42. Éric Dussert, scriitor și editor francez
43. Nicolae Mărgineanu, regizor și scenarist
44. Bogdan Tănase, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
45. Laura Mesina, prof. univ. dr., Facultatea de Litere/Centrul de Excelență în Studiul Imaginii, Universitatea din București
46. Alexandru Gafton, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“, Iași

47. Ștefania Ciobanu, prof. Colegiul Național „Spiru Haret”, București
48. Corina-Maria Buzoianu, profesor, Colegiul Național „Spiru Haret”, București
49. Petre Gheorghe Bârlea, prof. univ. dr., Universitatea „Ovidius” din Constanța
50. Simona Drăgan, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
51. Adina Chirilă, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest din Timișoara
52. Lucia Ofrim, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
53. Ligia Tudurachi, CS II, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Academia Română
54. Adrian Niculescu, istoric, conf. univ. dr., Școala Națională de Studii Politice și Administrative
55. Alina Bottez, conf. univ. dr., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București
56. Bogdan Țăra, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest din Timișoara
57. Emanuela Timotin, CS I, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Academia Română
58. Raluca Brăescu, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
59. Marcela Ciorte, conf. univ. dr., Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
60. Adriana Iancu, prof. dr., director unitate de învățământ
61. George-Florin Neagoe, cercetător, Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu”, Academia Română
62. Robert Coravu, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
63. Laura Dumitrescu, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
64. Constantin-Emil Bucur, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
65. Luana Stroe, asist. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
66. Alina Hucai, redactor și traducător
67. Ana-Stanca Tabarasi-Hoffmann, lect. univ. dr., Institutul de Germanistică, Universitatea „Johannes Gutenberg Mainz”
68. Ruxandra Gheorghe Negrea, jurnalist senior, filolog, absolventă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București
69. Cristian Moldovan, prof. Colegiul Național „Preparandia-Dimitrie Țichindeal”, Arad
70. Mirela Tomoiagă, prof. Liceul Teoretic „Nicolae Bălcescu”
71. Marian-Ionescu Cristina, prof. de limba și literatura română, inspector școlar
72. Natalia Todeasă, consultant artistic, OFIC - Oficiul de Film și Investiții Culturale
73. Claudia Chircu-Buftea, prof. Școala Gimnazială „Horea”, Cluj-Napoca
74. Ioan Tomoiagă, prof.

75. Anda Barbu, prof.
76. Gabriela Jurubiță, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
77. Cristina Timiș, prof. Colegiul Național „Gheorghe Șincai”, Cluj-Napoca
78. Nicoleta Valeria Sârb, prof., Școala gimnazială „Iacob și Ioachim Mureșanu”, Rebrîșoara
79. Sorin Guia, prof. univ. dr., Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
80. Cristian Mihai Iancu, asist. univ. drd., Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București
81. Claudiu Horjea, prof. Colegiul Național „Unirea”, Brașov
82. Daniela Trăistaru, prof. Liceul Tehnologic Auto, Craiova
83. Cecilia Mihaela Popescu, prof. univ. dr., Universitatea din Craiova
84. Ramona Ileana Diaconu, prof.
85. Gabriel-Dan Bărbuleț, conf. univ. dr., Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
86. Raluca Popescu, prof.
87. Alexandru-Akis Minae, student, Facultatea de Litere, Universitatea din Craiova
88. Maria Aldea, prof.
89. Daniela Dincă, prof. univ. dr., Universitatea din Craiova
90. Mihai-Andrei Lazăr, drd., Facultatea De Litere, Universitatea Babeș-Bolyai
91. Petruța-Rolixenia Borgovan, prof.
92. Liana Iordănescu, profesoară de limba și literatura română, pensionară
93. Cristina Mihaela Baidan, drd., Universitatea Din Craiova
94. Oliviu Felecan, prof. univ. dr., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
95. Tiberiu Stancu, student
96. Anca Docolin, bibliotecar
97. Cosmina Paula Oros, prof./inspector școlar, Inspectoratul Școlar Județean Timiș
98. Adela Panait, prof. Liceul Teologic Ortodox „Sfântul Antim Ivireanul”
99. Adriana Costăchescu, prof. univ. dr. în filologie (la pensie), Universitatea din Craiova
100. Mirela-Alina Oprescu, prof.
101. Gabriela Cherata, drd., Universitatea din Craiova
102. Flavia Sacalschi, studentă
103. Adela Stancu, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din Craiova
104. Daiana Felecan, prof. univ. dr. habil., Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
105. Anca Păunescu, prof. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din Craiova
106. Alice Ionescu, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din Craiova
107. Irina Paraschiv, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București/
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Academia Română
108. Anca Dumitru, antreprenor domeniul editorial
109. Torjoc Alexandra, student doctorand

110. Corina-Ionela Soare, masterand „Studii literare“, Facultatea de Litere, Universitatea București
111. Anca Șerbănuță, jurnalist, Televiziunea Română
112. Constantin Georgel Stoica, prof.
113. Peride Cristina Peride, drd. Facultatea de Litere, UTCN - CUNBM
114. Marinușa Constantin, lect. univ. dr., Universitatea „Valahia“, Târgoviște
115. Medeea Anisia Cristea, studentă, Facultatea de Litere, Universitatea din București
116. Maria Cristina Niculica, asistent farmacie
117. Nicolae Bobaru, scriitor și cercetător
118. Irina Ciama, prof. de limba și literatura română, Centrul de excelență Timiș
119. Radu Voinescu, critic literar
120. Monica Vlase, prof. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu“
121. Marcela Ciorte, conf. univ. dr., Universitatea „1 Decembrie 1918“ Alba Iulia
122. Geanina Cotoi, prof. Liceul de Artă „Ștefan Luchian“, Botoșani
123. Ionuț Geană, conf. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
124. Răzvan Rotaru, actor
125. Cătălina Corbeanu, lect. univ. dr., Facultatea de Litere, Universitatea din București
126. Paul Necula, prof.
127. Christian Crăciun, prof., pensionar
128. Cătălina Gabriela Scânteii, masterand Facultatea de Litere, Universitatea din București
/profesor

Lista este deschisă tuturor celor care doresc să semneze acest memoriu.

- **Pentru completarea formularului de adeziune:**

<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdxIigkieZrcbTu9JvZAnUlXZ3g3m-Qkq3dyVgeLLNPLjXbCA/viewform?usp=sharing&oid=112477833071357054962>

- **Pentru vizualizarea altor semnături:**

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Hh9SA0wsbnsgq4ms0wf9UqT1lk_WaoGyu5KwDwd8Wg/edit?usp=sharing